

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ»**

РАДЗИЄВСЬКА СВІТЛАНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 339.92.025.12-027.542(477)

**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ
ІНТЕГРАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ**

Спеціальність 08.00.03 –
економіка та управління національним господарством

РЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Київ – 2024

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у ВНЗ «Національна академія управління».

Науковий консультант доктор економічних наук, професор
Єрохін Сергій Аркадійович,
ВНЗ «Національна академія управління»,
ректор.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор,
академік НАН України
Гриценко Андрій Андрійович,
ДУ «Інститут економіки та прогнозування
НАН України»,
заступник директора з наукової роботи;

доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент НАН України
Звєряков Михайло Іванович,
Одеський національний економічний університет,
завідувач кафедрою загальної економічної теорії
та економічної політики;

доктор економічних наук, професор
Кістерський Леонід Леонідович,
Інститут міжнародного ділового співробітництва,
директор.

Захист дисертації відбудеться «14» червня 2024 р. о 12.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.889.01 у ВНЗ «Національна академія управління» за адресою: 03153, м. Київ, вул. Ушинського, 15, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці ВНЗ «Національна академія управління» за адресою: 03153, м. Київ, вул. Ушинського, 15.

Реферат розісланий «14» травня 2024 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Олексій БРАСЛАВЕЦЬ

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. З початку проголошення незалежності Україна включилася в інтеграційні процеси, які характеризувалися посиленням єдності світу, глобалізацією. Період реформ характеризувався потрійним переходом: до розбудови незалежної держави, що регулюється законами; до формування активного громадянського суспільства; до завершення програмної перебудови, заснованої на ринкових принципах.

У результаті активної участі у глобальних економічних процесах в умовах неоліберальної економічної ідеології Україна опинилася у глибокій кризі, однією з головних причин якої виявилася політика швидкої, непередбаченої і непродуманої інтеграції вітчизняної економіки в систему міжнародного розподілу праці, внаслідок чого Україна перетворилася з країни з розвинутою промислово-аграрною економікою на сировинний придаток розвинутих країн.

Ознакою високої інкорпорованості економіки України у світову стали наслідки глобальної кризи 2008–2009 рр., що вказали на невідповідне сподівання на здатність механізму ринкового саморегулювання розв'язувати всі проблеми: саме завдяки кризі стало очевидним, що у скрутних умовах єдиним інститутом, здатним мобілізувати ресурси, необхідні для протидії серйозним системним загрозам, залишається держава; очевидним також став факт, що функціонування національного господарства залежить від стійкості й потужності системи державного управління.

У сучасних умовах розвитку національної економіки вищезазначена проблема загострилася і набула ще більшої актуальності: принципово основним, що необхідно скорегувати в господарському механізмі України для того, щоб стати економічно розвинутою країною-інноватором у постіндустріальному гіперглобалізованому світі є підвищення ефективності державного регулювання розвитку інтеграційного потенціалу країни.

Проблематика розвитку національної економіки, питання трансформації державного управління і реалізації інтеграційного потенціалу України досліджувались багатьма українськими науковцями, серед яких: О.М.Алимов, О.І.Амоша, А.Г.Арсеєнко, О.Г.Білорус, О.М.Бородіна, О.В.Булатова, А.С.Гальчинський, В.М.Геєць, В.А.Голян, А.А.Гриценко, І.Ю.Гужва, І.І.Дахно, М.В.Диха, М.М.Єрмошенко, С.А.Єрохін, П.С.Єщенко, М.І.Зверяков, Є.І.Іванов, Ю.В.Кіндзерський, Л.Л.Кістерський, С.О.Кораблін, Т.В.Липова, І.І.Лукінов, Д.Г.Лук'яненко, Л.В.Молдаван, І.С.Піляєв, С.І.Пирожков, В.Є.Новицький, А.П.Румянцев, В.Р.Сіденко, С.В.Сіденко, В.М.Тарасевич, Л.В.Шинкарук, О.В.Шубравська, І.Ю.Штулер, О.А.Чугаєв, В.І.Чужиков, А.А.Чухно. Серед зарубіжних науковців: Б.Баласса, В.Барнз, У.Бек, І.Валлерстайн,

Дж. Гелбрейт, Е.Гідденс, Дж.Гроссман, М.Кастельс, Гж.В.Колодко, П.Кругман, С.Кузнець, В.Ледебур, В.Леонтьєв, П.Х.Ліндерт, К.Омае, М.Портер, Е.Райнерт, П.Самуельсон, Дж.Сакс, Дж.Стігліць, Ф.Фукуяма, С.Хантінгтон, Й.Шумпетер.

Визнаючи вагомість наукового доробку вчених з окресленої проблематики, слід констатувати, що недостатня увага приділяється проблемам формування, розвитку, повноцінного використання інтеграційного потенціалу держави, а також різним аспектам державного регулювання розвитку інтеграційного потенціалу країни в умовах трансформаційних процесів. Вищезазначені питання потребують комплексного дослідження й актуалізують необхідність вирішення наукової проблеми підвищення ефективності використання інтеграційного потенціалу України, що зумовило вибір теми, мети та завдань дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Основні положення і рекомендації, які викладено у дисертаційній роботі, є складовими науково-дослідних робіт за темами: «“Зелене” зростання та циркулярна економіка: українські перспективи післявоєнного відновлення» ВНЗ «Національна академія управління» (№ 0122U202055); «Стратегічні орієнтири поглиблення торговельно-економічних відносин України з країнами Європейського Союзу в умовах дії Угоди про асоціацію» Державного науково-дослідного інституту інформатизації та моделювання економіки (№ 0120U104933); «Особливості міжнародних економічних відносин в умовах глобалізації» Державного університету інфраструктури та технологій (№ 0118U001468).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є комплексне обґрунтування концептуальних засад, теоретико-методологічних підходів, практичних рекомендацій щодо удосконалення державного регулювання розвитку інтеграційного потенціалу України.

Відповідно до мети визначено *завдання*, що зумовили структуру роботи:

– розкрити концептуальні засади розвитку інтеграційного потенціалу країни у світовому господарстві, виявити вплив міжнародного поділу праці, інтернаціоналізації суспільного виробництва та трансформації національної державності на особливості становлення і перебігу інтеграційних процесів;

– визначити роль інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) і зміни технологічних укладів у розвитку інтеграційного потенціалу країни;

– обґрунтувати значення цивілізаційно-культурного чинника у розвитку інтеграційного потенціалу держави та ідентифікувати суперечності сучасного етапу розвитку інтеграційних процесів;

– обґрунтувати авторське визначення та розкрити сутність поняття «державне регулювання розвитку інтеграційного потенціалу України»;

- розкрити діалектику державного та глобального управління і регулювання в умовах посилення світових інтеграційних процесів;
- використати системно-синергетичний підхід у дослідженні державного регулювання розвитку інтеграційного потенціалу країни;
- проаналізувати трансформацію системи державного управління й регулювання розвитку інтеграційного потенціалу України в умовах наближення до ЄС;
- виявити передумови зародження та розвитку інтеграційного потенціалу України, проаналізувати наслідки участі держави у неоліберальній глобалізації та довести необхідність посилення ролі держави у її господарському механізмі;
- дослідити кількісний та якісний аспекти розвитку інтеграційного потенціалу України з метою його зміцнення шляхом формування, модернізації, імплементації державних політик в умовах євроінтеграції національної економіки;
- розкрити практичні аспекти формування регіональних інтеграційних об'єднань та охарактеризувати особливості реалізації інтеграційного потенціалу України;
- порівняти торговельні угоди України та ЄС, розглянути торговельні угоди США в контексті можливостей розвитку інтеграційного потенціалу України на трансрегіональному рівні світової економіки;
- виявити вплив Угоди про вільну торгівлю між Україною та Канадою на розвиток інтеграційного потенціалу України, проаналізувати особливості реалізації інтеграційного потенціалу України у відносинах із Сполученим Королівством, проаналізувати та оцінити підвищення ефективності використання інтеграційного потенціалу України у зовнішньоторговельних зв'язках з Ізраїлем;
- здійснити всебічний аналіз торговельної інтеграції між Україною та ЄС в рамках ПВЗВТ;
- проаналізувати динаміку основних соціально-економічних показників України на шляху до ЄС;
- розкрити сутність торговельної політики ЄС з метою повноцінної реалізації інтеграційного потенціалу України в умовах дії Угоди про асоціацію.

Об'єкт дослідження – процеси розвитку інтеграційного потенціалу національної економіки в умовах наближення до ЄС.

Предмет дослідження – концептуальні, теоретико-методологічні, практичні аспекти удосконалення державного регулювання розвитку інтеграційного потенціалу України.

Методи дослідження. У дисертації застосовано загальнонаукові та спеціальні методи наукових досліджень: *методи порівняння, аналізу і синтезу, абстрагування, індукції та дедукції, методи групування, методи статистичного аналізу та графічної інтерпретації досліджуваних*

процесів використано при розкритті концептуальних засад розвитку інтеграційного потенціалу країни; *діалектичний метод, метод експертних оцінок, графічний метод, методи системного підходу і синергетичного аналізу, абстрагування та узагальнення, метод порівнянь, історичний та логічний методи* покладено в основу розкриття теоретико-методологічних основ державного регулювання розвитку інтеграційного потенціалу України; *методи наукової абстракції, системного та статистичного аналізу, якісного та кількісного компаративного аналізу, методи економетричного аналізу, метод експертних оцінок* використано при дослідженні трансформації державного регулювання розвитку інтеграційного потенціалу України; *методи порівняльного, статистичного, графічного, економетричного аналізу та моделювання* покладено в основу аналізу реалізації інтеграційного потенціалу України у відносинах з Канадою, Великою Британією, Ізраїлем, ЄС; *загальнонаукові методи порівняння, аналізу і синтезу, абстрагування, індукції та дедукції, групування й узагальнення, системний метод, метод логічного аналізу* використано при дослідженні практичних аспектів формування регіональних інтеграційних об'єднань.

Інформаційною базою дослідження є монографії, наукові статті та роботи, офіційні публікації і бази статистичних даних міжнародних організацій, органів державного управління, довідкова література, матеріали мережі Internet.

Наукова новизна одержаних результатів дисертації полягає у розв'язанні важливої науково-прикладної проблеми обґрунтування концептуальних, теоретико-методологічних засад і розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення державного регулювання розвитку інтеграційного потенціалу України.

У результаті дослідження отримані такі найбільш вагомні результати:
уперше:

– обґрунтовано авторське визначення та розкрито сутність державного регулювання розвитку інтеграційного потенціалу України як процесу впливу держави на перебіг інтеграційних процесів з метою підвищення соціально-економічного розвитку країни через повноцінну реалізацію економічного потенціалу України у зовнішньоекономічних відносинах із державами та регіональними об'єднаннями в умовах наближення до ЄС шляхом використання широкого спектра комплементарних державних політик, серед яких промислова, науково-технічна, інноваційна, інвестиційна, структурна, регуляторна, інтеграційна, зовнішньоторговельна, соціальна, аграрна, екологічна, фінансова, валютно-курсова, грошово-кредитна, бюджетно-податкова, цінова тощо, з метою забезпечення політичного, економічного, технологічного, фінансового, продовольчого та інших видів суверенітету. Державне регулювання розвитку інтеграційного потенціалу України передбачає

формулювання та своєчасне впровадження державних політик, спрямованих на досягнення певних державних завдань у процесі реалізації Угоди про асоціацію. Прогрес досягається тоді, коли спостерігаються кращі макроекономічні, зовнішньоторговельні, технологічні, соціальні та інші показники функціонування національної економіки, засвідчуючи більш ефективне використання інтеграційного потенціалу країни, внаслідок чого покращується рівень життя громадян/суспільства, гарантуються основні права людини, досягається суспільний добробут;

– розкрито діалектику державного та глобального управління й регулювання в умовах посилення світових інтеграційних процесів. Припущення, що національна держава зникне з міжнародної арени, вимагає теоретичного аналізу геополітичної концепції, в основу якої покладено ідею про необхідність просування геополітичного розвитку до повної планетарної інтеграції: переходу до уніфікованого світу. Ідея мондіалізму близька до пострелігійної ідеології «нового світового порядку», глобалізму з єдиним наднаціональним центром. В ідеалі така планетарна держава, створена на руїнах національних держав, повинна мати єдиний економічний, політичний простір, єдину релігію; однак синтез світових релігій приніс би негативний результат, бо духовна анархія («генералізація цінностей») є небезпечнішою від суспільної анархії. Крім того, існує широка варіативність різних моделей держави з точки зору її співвідношення з соціумом і відповідних систем державного управління. Перенесення моделі без питання щодо того, чи необхідно її застосовувати до конкретних цивілізаційних умов іншої країни, може призвести до деструктивних результатів, адже системи державного управління суттєво відрізняються у різних країнах, відображаючи історію, традиції, тип національної культури, геополітичне положення країни тощо. Доведено, що національна держава залишиться головним суб'єктом міжнародних відносин, а ефективність функціонування системи державного управління відіграватиме ключову роль у розвитку національної економіки;

– обґрунтовано важливість для формування інтеграційних об'єднань між країнами, що належать до різних цивілізацій і культур, дотримання принципу цивілізаційно-пропорційного представництва у їхньому керівництві. Виникнення конфліктів під час інтеграції є результатом розв'язання суперечностей, основною з яких є суперечність між інтересами інтеграційного об'єднання як єдиного цілого й національними інтересами держав, що об'єднуються. Конфлікт інтересів виникає тоді, коли в інтеграційних процесах інтереси окремих держав ігноруються внаслідок першочергового забезпечення задоволення інтересів об'єднання, що зароджує дезінтеграційні процеси. Також можливе намагання одного із суб'єктів інтеграційної взаємодії впливати на процеси інтеграції так, щоб утримувати решту суб'єктів у стані залежності та підпорядкування своїм інтересам. Така ситуація виникає тоді, коли

більш розвинені економічні суб'єкти підтримують запровадження іншими суб'єктами об'єднання стратегії «розвитку навздогін», продають їм свої технології старого технологічного укладу та запроваджують у себе новий технологічний уклад. Така стратегія консервує залежність одних економічних суб'єктів від інших, формуючи ієрархічну структуру їхніх взаємовідносин, з якою не всі учасники погоджуватимуться і для виходу з якої можуть утворювати інтеграційні блоки, здатні самостійно забезпечувати освоєння нових технологічних укладів, запроваджувати стратегію випереджувального розвитку;

удосконалено:

– концептуалізацію розвитку інтеграційного потенціалу країни у світовому господарстві. Виявлено вплив МПП, інтернаціоналізації суспільного виробництва та трансформації національної державності на особливості становлення і перебігу інтеграційних процесів та обґрунтовано провідну роль в їхньому розвитку національної держави. Доведено, що основним чинником посилення інтеграційних процесів є впровадження досягнень НТП та ІКТ. Новітній поділ праці, пов'язаний із розгортанням Четвертої промислової революції, вимагає термінового здійснення реіндустріалізації України як для функціонування національної економіки у постіндустріальному глобалізованому світі загалом, так і з метою повноцінної реалізації інтеграційного потенціалу держави зокрема;

– комплексний та обґрунтований погляд на зміцнення суверенітету в процесах регіональної економічної інтеграції. При утворенні наднаціональних органів управління не спостерігається втрата державами частини суверенітету, а механізм об'єднання держав спрямований на краще забезпечення національними державами суверенітету при їх участі у процесах регіоналізації. В основу аргументації такого висновку покладено факт добровільності входження держав до складу регіональних об'єднань з метою забезпечення кращого досягнення своїх цілей на основі суверенітету. Тому передача частини суверенітету наднаціональним органам має на меті для учасниць об'єднання досягнення своїх цілей. І якщо така передача частини суверенітету не забезпечує кращого досягнення цілей держави, то вона відкличе передані частини суверенітету і може вийти зі складу об'єднання. Держава передає частину свого суверенітету в її інтересах для тимчасового використання наднаціональними органами і цим посилює його за допомогою наднаціональних органів;

– аргументацію щодо розвитку інтеграційного потенціалу України як збільшенням експорту високотехнологічних не лише товарів, але й послуг до торговельних партнерів, беручи за приклад торговельну політику ЄС, так і завоюванням у тісному єднанні з країнами ЄС ринків Азії, Північної та Латинської Америки, Карибського басейну, Африки. Особливого значення набуває розвиток інтеграційних зв'язків між

Україною і ЄС, зокрема характер змін у структурі торгівлі товарами та послугами: для України особливого значення набуває збільшення питомої ваги експорту продукції із значною часткою доданої вартості й імпорту сучасного обладнання з метою підвищення технологічного рівня української промисловості, сільського господарства в контексті Четвертої промислової революції та орієнтирів ЄС на досягнення лідерської позиції в промисловості. Наголошено на необхідності нарощування Україною експорту високотехнологічної продукції до ЄС шляхом доповнення регіональної інтеграції транснаціональною, включенням українських виробництв у систему функціонуючих у ЄС ланцюгів виробництв високотехнологічної продукції та утворенням нових ТНК, як у країнах ЄС, так і в Україні;

– посилення розвитку двосторонніх та багатосторонніх відносин України з країнами ЄС з огляду на той факт, що Україна не повністю використовує інтеграційний потенціал, обмежуючись здебільшого торговельною інтеграцією лише з декількома країнами ЄС, при цьому кількість країн ЄС, з якими сальдо торгівлі товарами України є негативним протягом досліджуваного періоду, перевищує кількість держав-учасниць, з якими сальдо є позитивним;

– практичні аспекти формування регіональних інтеграційних об'єднань та аналіз реалізації інтеграційного потенціалу України у відносинах із Канадою, Великою Британією, Ізраїлем та країнами ЄС в рамках ПВЗВТ. Здійснено порівняльний аналіз торговельних угод України та ЄС, розглянуто торговельні угоди США в контексті можливостей розвитку інтеграційного потенціалу України на трансрегіональному рівні світової економіки;

набули подальшого розвитку:

– використання системно-синергетичного підходу: доведено, що гармонізація національного господарства як складної системи пов'язана із забезпеченням стабільності структури, потребує контролю. Держава як представник усіх громадян за допомогою законодавчої, виконавчої та судової влади структурує і погоджує інтереси всіх членів суспільства і соціальних груп. Система державного управління є найважливішим елементом у складній системі національного господарства і має підтримувати цілісність та стабільність структури національної економіки, відстоюючи інтереси всіх верств суспільства з метою недопущення порушення рівноваги, що могло б призвести до руйнації системи;

– дослідження суперечності між політико-економічними інтересами держав та інтересами транснаціональних і міжнаціональних структур; проблеми співвідношення влади і демократії, де у тріаді «суспільство – держава – економіка» національна еліта, впливаючи на суспільство створює олігархічний устрій, піддаючи сумніву прозорість в організації демократичних виборів. Лише в умовах національної держави

демократія може ефективно функціонувати як механізм публічної політики, але під впливом глобальних економічних процесів – транснаціоналізації, мережевізації, диджиталізації, фінансіалізації, інформатизації, інтелектуалізації тощо – основні цінності сучасної демократії зазнають значної модифікації. Суперечність полягає в тому, що держава як основний владоспроможний політичний інститут суспільства, який уособлює правосуб'єктність народу у вигляді суверенітету, володіє все меншою і меншою владою, у той час, як транснаціональні й міжнаціональні структури, які не піддаються демократичному контролю, отримують все більшу і більшу владу;

– механізм розвитку інтеграційного потенціалу ЄС засобами торговельної політики, що представляє собою важливу складову оптимізації функціонування ЄС, адже його знання допомагає оперативно організувати пристосування ЄС, його адаптацію до зміни умов функціонування світової економіки, ефективно переключати виробництво та реалізацію продукції всередину об'єднання при погіршенні кон'юнктури зовнішнього ринку і навпаки при покращанні зовнішньої кон'юнктури зменшувати внутрішній експорт. Проведене дослідження механізму використання інтеграційного потенціалу в когерентній моделі ЄС дає змогу виявити ту його специфіку, що він функціонує у взаємодії із системою управління ЄС: країни ЄС мають погоджувати із Єврокомісією вихід на міжнародний ринок. Розкрито взаємозв'язок між застосуванням у ЄС наднаціональної системи управління і діючим у ньому механізмом розвитку інтеграційного потенціалу;

– систематизація теоретико-методологічних підходів до необхідності підвищення соціально-економічних показників України шляхом більш ефективного використання інтеграційного потенціалу держави завдяки інституціональним трансформаціям та інноваційній активності, технологічній модернізації. Обґрунтовано доцільність, з одного боку, посилення ролі внутрішнього ринку для стабілізації національної економіки шляхом впровадження відповідної системи податків та субсидій з метою належного державного стимулювання формування й функціонування системи національних ланцюгів створення доданої вартості на основі використання науково-технічного потенціалу України; з другого боку, диверсифікації та інтенсифікації міжнародної торгівлі шляхом укладання вигідних торговельних угод в умовах повоєнної відбудови економіки України, де важливу увагу варто приділяти деталізації умов угод з метою захисту національних інтересів засобами митно-тарифної політики в контексті необхідності підвищення якості реалізації інтеграційного потенціалу, що сприятиме зміцненню фінансового та технологічного суверенітету України, націленому на підвищення добробуту громадян.

Практичне значення отриманих результатів. Результати дослідження мають прикладне значення. Окремі пропозиції щодо індустриального імпортозаміщення в контексті структурної модернізації економіки України використано в роботі народного депутата України, Заступника Голови *Комітету Верховної Ради України з питань економічного розвитку* Д.Д. Кисилевського (довідка №2023-08-11-Р від 11.08.2023); щодо механізмів диверсифікації участі України у процесах міжнародної економічної інтеграції впроваджено *Комітетом з питань промислової політики та підприємництва Верховної Ради України* (довідка №04-30/28-243/125178 від 09.07.2019); щодо ефективної реалізації експортного потенціалу держави впроваджено *Міністерством економіки України* (довідка № 4201-06/40153-07 від 04.08.2023); щодо посилення участі регіонів України у зовнішньоекономічній діяльності впроваджено *Міністерством розвитку громад та територій України* (довідка №12/19-2-2/7-2211 від 19.09.2019); щодо механізмів відстоювання державою національних цінностей у міжнародних відносинах використано *Центром розвитку ринкової економіки CMD_Ukraine* (довідка №01-1/08 від 02.08.2023); щодо необхідності підвищення соціально-економічних показників України впроваджено *Федерацією роботодавців України* (довідка № 23-1-295 від 23.06.2023); щодо підвищення конкурентоспроможності й забезпечення присутності малих, середніх і приватизованих підприємств України на зовнішніх ринках використано у діяльності *Спілки підприємців малих, середніх і приватизованих підприємств України* (довідка №3 від 19.06.2023); щодо посилення розвитку двосторонніх та багатосторонніх торгово-економічних відносин України з країнами-членами ЄС використано *Державним науково-дослідним інститутом інформатизації та моделювання економіки* (довідка №28/0501Д від 14.04.2023); щодо особливостей розвитку зовнішньоекономічних зв'язків з різними регіонами світу використано *Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій* (довідка №271219/00160 від 27.12.2019). Висновки щодо перегляду укладених регіонально-торговельних угод використано у навчальному процесі *Сумського національного аграрного університету* (довідка №2462 від 15.07.2019); щодо необхідності збереження цивілізаційної багатоманітності та солідаризації світу використано у *ПАТ “Вищий навчальний заклад “Міжрегіональна академія управління персоналом”* при викладанні навчальних дисциплін “Світова економіка”, “Міжнародні економічні відносини”, “Цивілізації світу” (довідка №3610 від 03.12.2019); щодо формування глобальної економіки впроваджено *Державним університетом інфраструктури та технологій* при викладанні навчальних дисциплін “Глобальна економіка”, “Міжнародна економіка”, “Зовнішньоекономічна діяльність”, “Національна економіка” (довідка №01/11-6180 від 09.07.2019) та *ВНЗ «Національна академія управління»*

при викладанні навчальних дисциплін «Глобальна економіка», «Міжнародний менеджмент», «Міжнародні стратегії економічного розвитку» (акт від 09.11.2023).

Особистий внесок здобувача. Наукові положення, розробки, висновки дисертаційної роботи є результатом самостійно проведеного автором дослідження. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у роботі використано лише ті положення, що є результатом власного доробку автора.

Апробація результатів дослідження. Основні результати роботи було оприлюднено на конференціях: «Проблеми економіки та управління на залізничному транспорті, ЕКУЗТ 2014» (17 листопада 2014р., м. Київ), «Проблеми економіки та управління на залізничному транспорті, ЕКУЗТ 2015» (30 червня 2015 р., м. Одеса), «Проблеми економіки та управління на залізничному транспорті, ЕКУЗТ 2016» (9-15 вересня 2016 р., м. Київ), «Сучасні МЕВ: драйвери успіху та виклики розвитку» (22-23 березня 2018 р., м. Дніпро), «Науково-методична конференція ДУІТ» (26-29 березня 2018 р., м. Київ), «Association Agreement with the EU as a Resilience Tool for Ukrainian Economy» (25-26 листопада 2021 р., м. Київ), «Fundamental shifts in geo-economic systems of the world» (20-21 December 2022, Kyiv), «European scientific congress» (20-22 February 2023, Madrid) тощо.

Публікації. Основні положення та результати дослідження опубліковано в 63 наукових та 2 навчальних публікаціях, у тому числі: 2 одноосібні монографії, 4 колективні монографії, серед яких 3 – за кордоном; 7 публікацій у виданнях, індексованих міжнародними наукометричними базами Web of Science Core Collection та/або Scopus; 1 – навчально-методичний посібник, 1 – конспект лекцій; 40 наукових статей, з них 24 – у наукових фахових виданнях України, 2 – у зарубіжних виданнях, 14 – в наукових виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз, та 10 публікації апробаційного характеру.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний текст дисертації викладено на 384 сторінках, що містять 85 таблиць, 30 рисунків. Список використаних джерел охоплює 484 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету, завдання й визначено об'єкт, предмет і методи дослідження, обґрунтовано наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, наведено дані щодо їх впровадження.

У першому розділі «*Концептуальні засади розвитку інтеграційного потенціалу країни*» з'ясовано сутність інтеграційних процесів в економіці, розкрито концептуальні засади дослідження розвитку інтеграційного потенціалу національної економіки.

Дослідження розвитку *інтеграційного потенціалу національної економіки* з метою його підвищення вимагає аналізу участі держави у МПП та є інтегральною частиною ефективного використання економічного потенціалу країни, структура якого включає природно-ресурсний, виробничо-технологічний, трудовий, науково-технічний елементи.

Узагальнено, що під *економічним потенціалом країни* розуміють сукупну здатність національної економіки, всіх її галузей, підприємств тощо здійснювати виробничу діяльність, як на території держави, так і за її межами, з метою забезпечення населення товарами та послугами, розвитку виробництва й споживання, реалізації суспільних потреб, розвитку як внутрішнього ринку, так і ефективної реалізації зовнішньоекономічного потенціалу.

Інтеграційний потенціал країни розвивається у процесі взаємодії її економічної системи із системами інших держав та регіональних об'єднань у складній системі світового господарства, він реалізується в найкращий спосіб за умови продуктивного використання вищезазначених видів економічного потенціалу, котрі є тісно взаємопов'язаними між собою, у її зовнішньоекономічних відносинах.

Встановлено, що інтеграційні процеси циклічні, оскільки наслідують циклічний розвиток складних соціально-економічних систем, що в дослідженні обґрунтовано зміною технологічних укладів в економіці, яка також розвивається циклічно і тим самим визначає циклічний характер економічної динаміки. Циклічність зміни технологічних укладів дає змогу виявити можливість випередження технологічно відсталими країнами технологічно передових країн шляхом запровадження нових технологічних укладів, раніше за них (рис. 1).

Аргументовано, що нові ІКТ покращують умови для розгортання інтеграційних процесів завдяки використанню досконаліших засобів транспорту і зв'язку, охопленню економічних суб'єктів, які належать до різних культур та цивілізацій. Виявлено, що культурно-цивілізаційний чинник може як сприяти розвитку інтеграційних процесів, так і стримувати його.

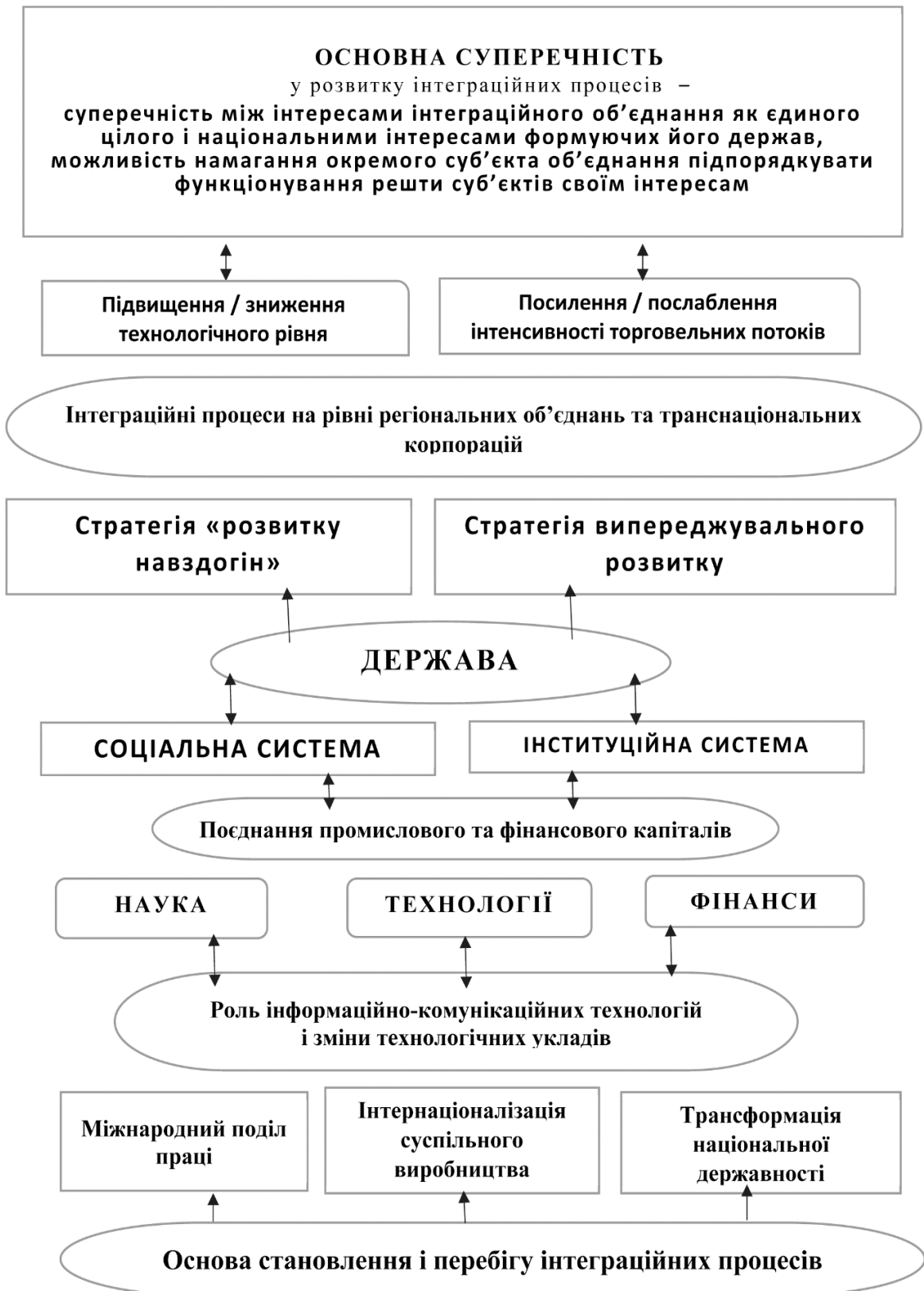

Рис. 1. Концептуальні засади розвитку інтеграційного потенціалу країни

Джерело: розроблено автором.

У другому розділі «*Теоретико-методологічні основи державного регулювання розвитку інтеграційного потенціалу країни*» обґрунтовано авторське визначення державного регулювання розвитку інтеграційного потенціалу України (рис. 2). Доведено, що, хоча трансформація супроводжується прискоренням процесів позбавлення національних урядів частини їх функцій і відповідно частини повноважень та відповідальності шляхом як делегування донизу, так і делегування догори, держава залишатиметься як гарантом забезпечення умов життєдіяльності своїх громадян, так і основним суб'єктом системи світового господарства.

Національне господарство представляє собою, з одного боку, складну систему, яка розвивається, а, з іншого боку, є структурним елементом світової економіки, котра є ієрархічною цілісністю систем, що постійно розвиваються та взаємодіють між собою.

Держава є головним суб'єктом складної системи світового господарства. Держави формують міжнародні інституції і визначають їх повноваження у регулюванні світового господарства. Рішення, прийняті на макрорівні, є визначальними для всіх рівнів світового господарства, на їх основі відбуваються процеси утворення регіональних інтеграційних об'єднань та ТНК як основи процесів транснаціоналізації, мережевізації, регіоналізації, глобалізації.

Держави несуть відповідальність за перебіг економічних процесів на їхній території, регулювання зовнішньоекономічної діяльності в макроекономічному вимірі. Держава впливає на соціальну природу за допомогою політики, зокрема на економічну природу за допомогою економічної політики. І економічна політика, і механізм її здійснення державою виходять із цілі розвитку суспільства, сформульованої в Конституції.

Висвітлено хронологію відносин України з ЄС, які були започатковані в грудні 1991 року. З 2016 р. Україна розробила та впровадила реформи державного управління з метою його відповідності стандартам ОЕСР та ЄС – “Принципи державного управління” – як частину ширшого процесу європейської інтеграції. 07.02.2019 Верховна Рада ухвалила Закон про внесення змін до Конституції України щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства в ЄС та в Організації Північноатлантичного договору. 23.06.2022 Європейська Рада офіційно надала Україні статус кандидата на вступ до ЄС.

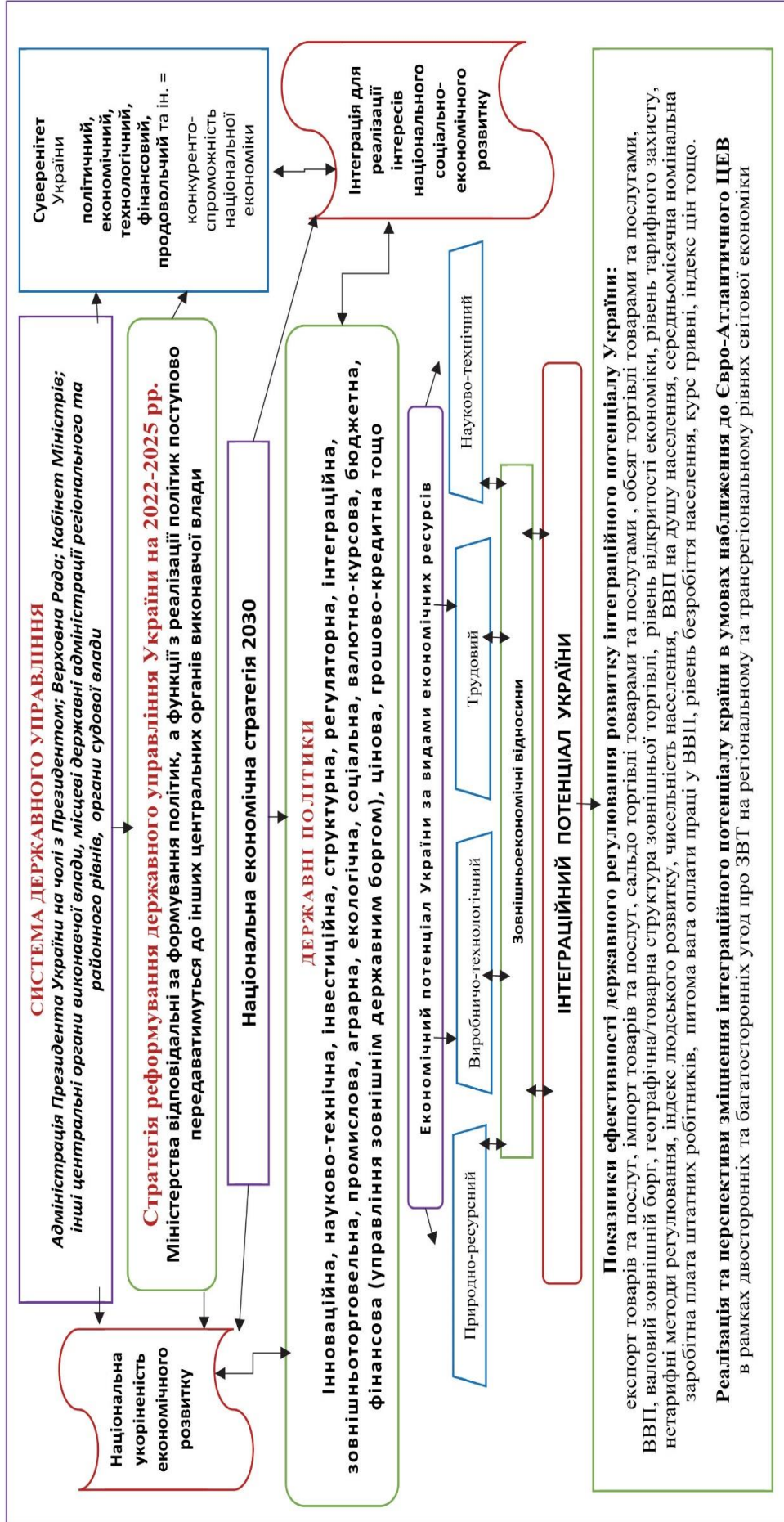

Рис. 2. Державне регулювання розвитку інтеграційного потенціалу України
 Джерело: розроблено автором.

У третьому розділі «*Трансформація державного регулювання розвитку інтеграційного потенціалу України в глобальному економічному просторі*» виявлено передумови зародження та розвитку інтеграційного потенціалу України, доведено необхідність посилення ролі держави у її господарському механізмі.

У ході дослідження з'ясовано, що використання інтеграційного потенціалу України розпочалося відразу після проголошення незалежності держави. В основу зовнішньоекономічної політики було покладено принцип багатовекторності – держава мала підтримувати зв'язки з колишніми республіками СРСР та встановлювати нові відносини з іншими країнами світу, інтегруючись у світову економіку. Реформи здійснювалися за порадами міжнародних організацій, які координували і регулювали процеси глобалізації, та, взаємодіючи з Україною, сприяли її участі у цих процесах. Рекомендації щодо приватизації, дерегуляції економіки, лібералізації зовнішньої торгівлі, встановлення вільного обмінного курсу національної валюти тощо визначили як основні особливості використання інтеграційного потенціалу України, так і специфіку розбудови української ринкової економіки з усіма її як позитивними, так і негативними наслідками.

Держава на світових ринках виявилася неконкурентоспроможною. Аналіз динаміки експорту та імпорту товарів і послуг України в умовах ПВЗВТ (табл. 1) демонструє, що країна досі не вирішила одну із ключових проблем – дефіцит зовнішньої торгівлі товарами.

Таблиця 1

**Динаміка експорту та імпорту товарів і послуг України,
млрд. дол. США**

Показник	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Тренд 2016-2021
Експорт товарів	36.4	43.3	47.3	50.1	49.2	68.07	$y = 5.11x + 31.177$
Експорт послуг	9.9	10.7	11.6	15.7	11.5	12.79	$y = 0.5986x + 9.9367$
Імпорт товарів	39.2	49.6	57.2	60.8	54.3	72.84	$y = 5.3114x + 37.067$
Імпорт послуг	5.3	5.5	6.3	7.0	5.9	7.98	$y = 0.4371x + 4.8$

Джерело: розраховано за даними: Державна служба статистики України.

Сальдо торгівлі товарами України було негативним з 2005 р., за винятком 2015 р., коли сальдо було позитивним і становило 610,7 млн. дол. США. В умовах ПВЗВТ сальдо торгівлі товарами було від'ємним: у

2016 р. – 2888,1 млн. дол., у 2017 р. – 6342,5; у 2018 р. – 9852,6; у 2019 р. – 10745,6; у 2020 р. – 5144,3; у 2021 р. – 4770,8 млн. дол. США, у той час як сальдо торгівлі послугами – додатнім, що сприяло зменшенню дефіциту торгівлі товарами та послугами разом, привело до позитивного сальдо зовнішньої торгівлі у 2016 р., хоча його рівень дорівнював лише 0,5 млрд. дол. США.

Частка експорту товарів у загальному експорті товарів та послуг України становить понад 75% (78,61% у 2016 р.; 80,19 – у 2017 р.; 80,31 – у 2018 р.; 76,14 – у 2019 р.; 81,05% – у 2020 р.), а у 2021 р. цей показник досяг 84%.

Аналіз торгівлі на рівні регіонів світу продемонстрував, що Україна з 2005 р. має негативне сальдо торгівлі товарами з Європою і позитивне із Азією (крім 2019 р.). Сальдо торгівлі товарами з Африкою є позитивним, однак з Америкою – від’ємним, а з Австралією та Океанією (за винятком 2020 р., коли становило 21,3 млн. дол. США) також від’ємним. Торгівля України з Америкою, Австралією та Океанією не розвинена – товарообіг незначний (табл. 2).

Таблиця 2

**Динаміка експорту, імпорту та сальдо торгівлі товарами України
з регіонами світу, млн. дол. США, 2016-2021 рр.**

Регіони світу	Показник	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Європа	Експорт	13790.1	17901.9	20606	26739.5	23736.1	34213.6
	Імпорт	18470.2	22922.4	25370.8	38001.9	32811.9	44327.7
	Сальдо	-4680.1	-5020.5	-4764.8	-11262.4	-9075.8	-10114.1
Азія	Експорт	11796.3	12967.3	13754.1	16646.1	19699.0	24762.1
	Імпорт	8920.5	10679.4	13617.3	17394.5	16390.0	22244.6
	Сальдо	2875.8	2287.9	136.8	-748.4	3309.0	2517.5
Африка	Експорт	3865.1	4047.7	4127	4971.5	4048	5626.8
	Імпорт	553.9	719	757.9	819.2	810.3	1213.1
	Сальдо	3311.2	3328.7	3369.1	4152.3	3237.7	4413.7
Америка	Експорт	735.2	1207.9	1620	1467.9	1548.9	3258.5
	Імпорт	2594.8	3615.6	4110.6	4397.7	4239	4833.1
	Сальдо	-1859.6	-2407.7	-2490.6	-2929.8	-2690.1	-1574.6
Австралія і Океанія	Експорт	18.3	71.9	48.6	59	67.1	73.9
	Імпорт	120.6	151.4	69.3	116.8	45.8	178.1
	Сальдо	-102.3	-79.5	-20.7	-57.8	21.3	-104.2

Джерело: розраховано за даними: Державна служба статистики України.

Наразі зростає кількість країн, які засобами регуляторної політики, використовуючи інструменти захисного, стимулюючого, дискримінаційного, рестрикційного характеру, намагаються здійснити аналітичний перехід від розвитку, спричиненого торгівлею, до торгівлі, заснованій на розвитку. Німецькі економісти підкреслюють, що торгівля

позитивно впливає на розвиток відкритої економіки в довгостроковій перспективі виключно за умови, якщо така країна належить до групи держав із високим рівнем доходу (Gries & Redlin, 2020). Митно-тарифна політика продовжує відігравати важливу роль у визначенні національного торговельного режиму та умов доступу іноземної продукції на внутрішній ринок, у той час як зовнішня торгівля є одним із найважливіших джерел наповнення бюджету, надходження валюти (у 2019 р. дохід держбюджету України від податків із зовнішньоекономічної діяльності становив близько 1,1 млрд. дол. США).

Після проголошення незалежності України кон'юнктура на світових сировинних ринках сприяла нарощенню обсягів експорту підприємств гірничо-металургійного комплексу та хімічної промисловості, згодом їх місце зайняли продавці зернових, що негативно позначилося на функціонуванні не лише аграрного сектору, але й усієї національної економіки. Відповідно до «*EU agricultural outlook 2021-2031*» ЄС залишиться найбільшим постачальником молочних продуктів. Що ж стосується України, то навіть протягом 2010-2021 рр. частка продукції рослинництва зростає з 70,5% до 81,4%, у той час як частка продукції тваринництва впала з 29,5% до 18,6% (рис. 3).

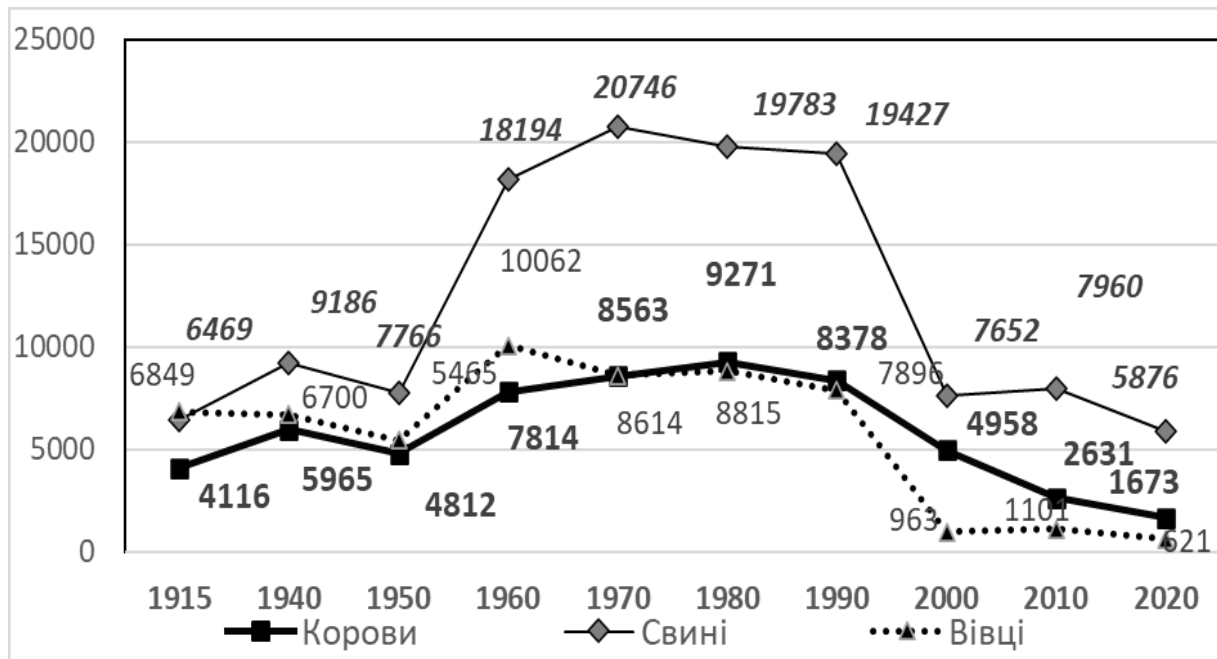

Рис. 3. Динаміка кількості сільськогосподарських тварин, тис. голів
Джерело: побудовано за даними: Державна служба статистики України.

Частка технічних культур збільшилася на 7% і склала 28,0%; картоплі, культур овочевих та баштанних продовольчих – зменшилася на 3,2%, що становить 11,3% від усього сільськогосподарського виробництва України. Частка продукції тваринництва (молока, яєць, вовни тощо) також

зазнала значного падіння: вирощування сільськогосподарських тварин – з 13,8% до 10,1%; молока – з 10,7% до 5,4%; яєць – з 4,2% до 2,3%.

У товарному експорті України питома вага промислових товарів із значною часткою доданої вартості зменшується (табл. 3), а в імпорті – збільшується.

Таблиця 3

**Товарна структура головних складових промислового експорту
України, млн. дол. США**

Товарна група	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
<i>XVI. Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання</i>								
84 реактори ядерні, котли, машини	2977,1	1961,7	1561,3	1728,0	1724,3	1692,4	1914,2	2120,9
85 електричні машини	2680,1	1979,2	2076,7	2548,8	2930,4	2772,0	2572,4	3139,3
<i>XVII. Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плаваючі засоби</i>								
86 залізничні локомотиви	839,4	210,8	237,8	219,7	253,5	546,0	418,6	288,1
87 засоби наземного транспорту, крім залізничного	293,1	175,6	132,5	132,7	137,5	136,5	115,9	166,6
88 літальні апарати	246,3	190,6	78,9	29,0	61,0	70,2	81,9	66,2
89 судна	93,4	102,1	106,5	244,5	217,3	129,6	140,1	155,6
<i>XVIII. Прилади та апарати оптичні, фотографічні</i>								
90 прилади та апарати оптичні, фотографічні	229,4	156,0	143,3	148,6	145,6	178,1	160,6	168,6
Сумарний експорт наведених груп товарів	7358,8	4776,0	4337	5051,3	5430,6	5524,8	5403,7	6105,3
Експорт товарів усього	53901,7	38127,1	36361,7	43264,7	47335,0	50054,6	49191,8	68072,3
<i>Питома вага товарів наведених груп в усьому їх експорті, %</i>	<i>13,65</i>	<i>12,52</i>	<i>11,93</i>	<i>11,68</i>	<i>11,5</i>	<i>11,04</i>	<i>10,98</i>	<i>8,97</i>

Джерело: розраховано за даними: Державна служба статистики України.

У четвертому розділі «*Торговельні угоди як інструмент розвитку інтеграційного потенціалу України в умовах наближення до Євроатлантичного центру економічного впливу*» розкрито практичні аспекти формування регіональних інтеграційних об'єднань, розглянуто торговельні угоди України, ЄС, США.

Реалізація інтеграційного потенціалу країни здійснюється шляхом укладання угод про зони вільної торгівлі (ЗВТ). Формування регіону є наслідком поглиблення інтеграційного розвитку, причиною якого є більш ефективне використання інтеграційного потенціалу держави з метою зміцнення конкурентних позицій у світовому господарстві.

З одного боку, утворення регіональних інтеграційних об'єднань (РІО) має об'єктивний характер, що визначається дією закону МПП, а, з другого, – процес їх формування і розвитку залежить від домовленостей, деталізованих у регіональних торговельних угодах (РТУ), між країнами, тобто має суб'єктивний характер. Саме тому у науковій літературі обстоюються протилежні думки щодо доцільності укладання угод про ЗВТ.

Проаналізовано динаміку експорту, імпорту, сальдо та обсягів торгівлі товарами і послугами України з Канадою, Сполученим Королівством, Ізраїлем. Динаміку питомої ваги експорту послуг в експорті товарів та послуг України подано на рис. 4.

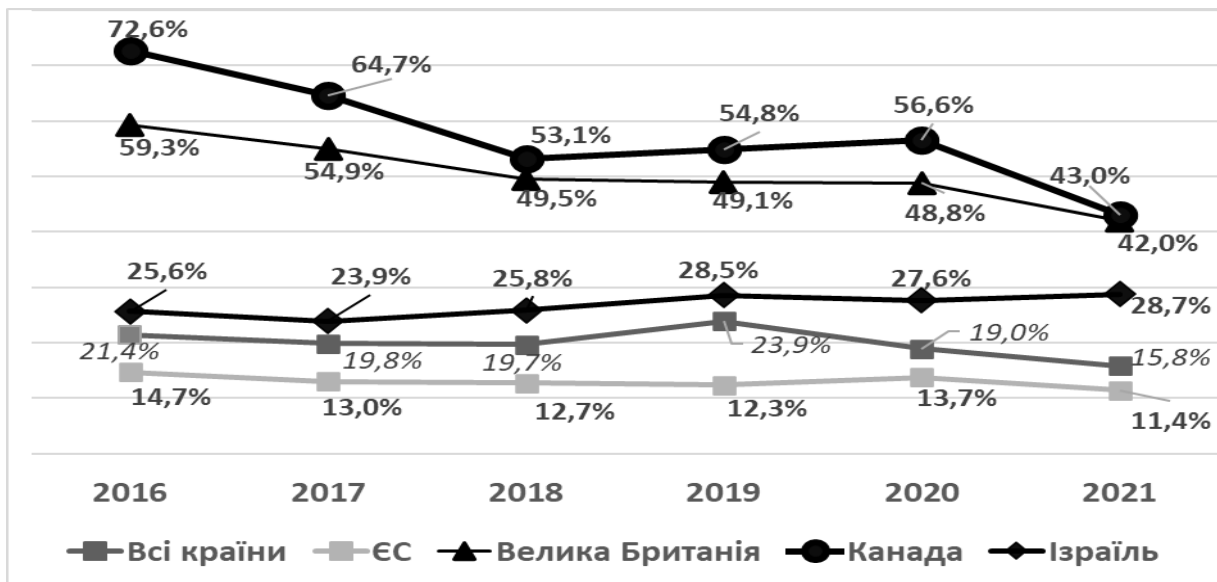

Рис. 4. Динаміка питомої ваги експорту послуг в експорті товарів та послуг України до ЄС, Великої Британії, Канади, Держави Ізраїль, 2016-2021 рр., %

Джерело: розраховано та побудовано за даними: Державна служба статистики України.

Інтеграційний потенціал України найефективніше реалізується у відносинах з Ізраїлем: позитивне сальдо в торгівлі як товарами, так і

послугами; частка експорту послуг в експорті товарів та послуг України до Ізраїлю має тенденцію до зростання (рис. 4). Протягом 2016-2020 рр. експорт товарів з України перевищував імпорту з Ізраїлю в середньому на 300-400 млн. дол. США, однак у 2021 р. – вже на 505,9 млн. дол. США. Частка експорту товарів України до Ізраїлю в усьому товарному експорті України становить понад 1%; частка імпорту товарів з Ізраїлю в усьому обсязі товарного імпорту України зменшується – з 0,5% у 2016 р. до 0,3%. Обсяг товарообігу зріс у понад 1,4 раза й досяг 956,0 млн. дол. США. Сировинний характер експорту зберігається: частка зернових культур збільшилася з 36% у 2016 р. до 37,9% у 2021 р.; частка чорних металів зменшилася з 30,5% у 2016 р. до 23,4% у 2021 році.

В експорті збільшився обсяг і частка товарів переробних галузей, серед яких готові продукти із зерна, з 0,4% до 1,1%; вироби з чорних металів, експорт яких збільшився у 3,73 раза, а питома вага – на 1,1%. Експорт товарної групи “реактори ядерні, котли, машини” збільшився у 3,83 раза, а питома вага – на 1,5%; експорт товарної групи “меблі” – на 3860,2 тис. дол. США або у 6,63 раза.

Аналіз інтеграційних зв'язків з Канадою та Сполученим Королівством засвідчив, що державна економічна політика має бути спрямована на їх значне як кількісне, так і якісне покращання, що вимагає відновлення промислового потенціалу України шляхом залучення і раціонального використання інвестицій, розроблення системи субсидій для стимулювання експорту, запровадження стимулів для підвищення конкурентоспроможності переробних та високотехнологічних галузей національної економіки.

У п'ятому розділі *«Стратегічний орієнтир удосконалення використання інтеграційного потенціалу України»* здійснено всебічний аналіз торговельної інтеграції між Україною та ЄС в рамках ПВЗВТ.

Аналіз динаміки основних соціально-економічних показників України охоплює 2010–2021 рр., який для порівняння розділено на два періоди – 2010–2015 р. та 2016–2021 роки. Два шестирічних періоди обрано через кризи на глобальному та регіональному рівнях системи світового господарства, які вплинули на реалізацію інтеграційного потенціалу (табл. 5).

До підписання ПВЗВТ, протягом 2010–2015 рр. номінальний ВВП України скоротився на 35,84% з 141,2 млрд. дол. США до 90,6 млрд. дол. США, тоді як в рамках ПВЗВТ зріс у 2,14 раза з 93,3 млрд. дол. США до 200 млрд. дол. США.

Протягом першого періоду населення скоротилося на 6,74% з 46 млн. до 42,9 млн. осіб – Україна втратила 3,1 млн. осіб, в рамках ПВЗВТ – зменшилося на 2,8% з 42,8 до 41,6 млн. осіб. Рівень безробіття населення зріс з 8,1% до 9,5% протягом 2010–2015 рр., також зріс в умовах ПВЗВТ з 9,7% до 9,9%. Середньомісячна номінальна заробітна плата протягом

2010–2015 рр. впала на 31,91% або на 90 дол. США – з 282 дол. США до 192 дол. США, в умовах ПВЗВТ – зросла в 2,53 раза або на 311 дол. США.

Таблиця 5

Основні соціально-економічні показники України

Показник	2016	2017	2018	2019	2020	2021
ВВП, млрд. грн.	2383.2	2982.9	3558.7	3974.6	4194.1	5459.6
ВВП, млрд. дол. США	93.3	112.2	130.8	153.8	155.6	200.1
Населення, млн. осіб*	42.8	42.6	42.4	42.2	41.9	41.6
Середньомісячна номінальна заробітна плата штатних робітників, грн.	5183	7104	8865	10497	11591	14014
Середньомісячна номінальна заробітна плата штатних робітників, дол. США	202.8	267.1	325.9	406.1	429.9	513.5
Середній курс гривні (за період) за 100 дол. США**, грн.	2555.13	2659.66	2720.05	2584.56	2696.0	2729.0
Питома вага оплати праці у ВВП, %	36.6	39.2	41.8	43.6	43.7	36.7
Рівень безробіття населення, відсотків до економічно активного населення у працездатному віці	9.7	9.9	9.1	8.6	9.5	9.9

*Без урахування Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та частини територій у Донецькій та Луганській областях; **Статистика НБУ. Офіційний курс гривні (середній за період) за 100 дол. США. Середньорічні офіційні курси валют НБУ.

Джерело: розраховано за даними: Державна служба статистики України; статистика НБУ.

Проаналізовані показники в умовах ПВЗВТ покращилися у порівнянні із 2010–2015 рр.; однак наведені у роботі показники країн ЄС засвідчують, що забезпечення адаптації України до критеріїв для вступу до ЄС вимагає їх значного підвищення.

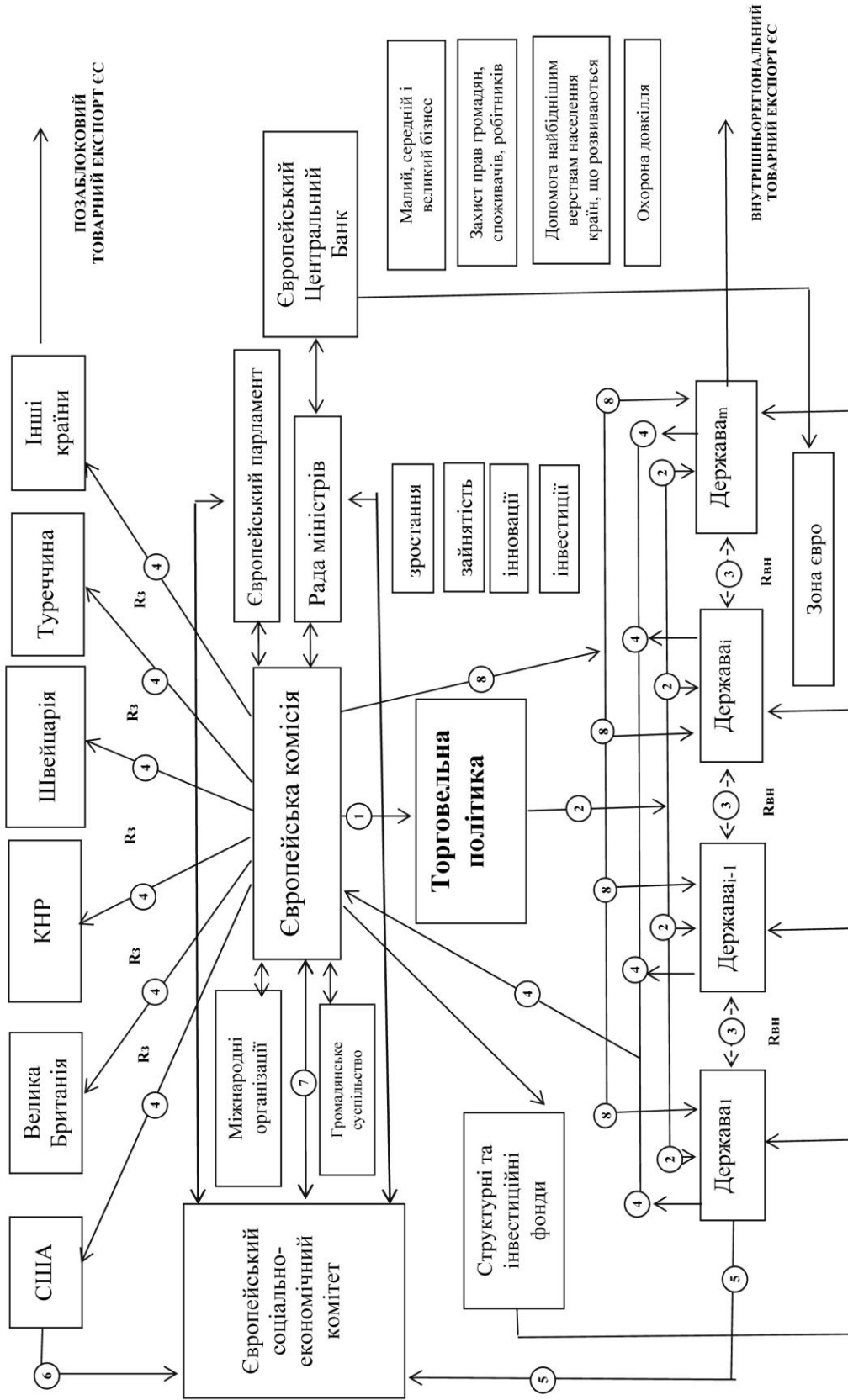

Рис. 5. Модель розвитку інтеграційного потенціалу ЄС засобами торговельної політики
 Джерело: розроблено автором.

В основі моделі розвитку інтеграційного потенціалу ЄС міститься механізм забезпечення розвитку як всіх країн-членів ЄС «*An economy that works for people*», так і світового господарства «*A stronger Europe in the world*». Спільна торговельна політика посідає особливе місце в ЄС, де Європейська комісія є головною інституцією, яка несе відповідальність за її розроблення і реалізацію.

Розроблені Європейською комісією у співпраці з Радою міністрів ЄС, Європейським парламентом, громадянським суспільством, а також за консультаційної підтримки Європейського соціально-економічного комітету основні підходи до Торговельної політики (стрілка 1) доводяться до її виконавців для врахування тих вимог, які ставляться керівництвом ЄС перед Єврокомісією (рис. 5). Розроблена Торговельна програма (стрілка 2) доводиться до країн-членів ЄС для її виконання та планування для кожної країни обсягів товарного експорту, який складається з двох складових: внутрішньорегіональної і позаблокової.

Внутрішньорегіональний експорт реалізується країнами ЄС у процесі їх взаємодії, він позначений $R_{вн}$ і стрілками 3. Позаблоковий експорт позначений R_z і стрілками 4. Позаблоковий експорт координується Єврокомісією: від держав ЄС (стрілка 4) надходить до Єврокомісії і вже від неї – до третіх країн, споживачів позаблокового експорту ЄС.

У процесі реалізації Торговельної програми країни розраховують самостійно обсяги внутрішньорегіонального експорту і за участю Єврокомісії – позаблокового. Обов'язковість участі Єврокомісії у розрахунках і реалізації позаблокового експорту є результатом того, що країни не мають права самостійно виходити на міжнародний ринок, цим правом володіє ЄС як єдине ціле. Єврокомісія проводить політику, яка просуває стандарти і цінності разом із економічними інтересами ЄС. Результати розрахунків обсягів внутрішньорегіонального й позаблокового експорту ЄС надходять до Європейського економічного та соціального комітету (стрілки 5 і 6) і Єврокомісії (стрілка 7).

У разі значного відхилення чи необхідності внесення змін Єврокомісія (стрілка 8) доведе завдання до країн ЄС перерахувати обсяги внутрішньорегіонального і позаблокового обсягів експорту з метою наближення розрахункового значення до того рівня, який є характерним для ЄС. У сукупній вартості товарного експорту ЄС на операції всередині об'єднання традиційно припадає понад 60%. За умови значного відхилення можна передбачити можливість незбалансованості зовнішнього та внутрішнього експорту і необхідність перерахунку їх обсягів виробництва. Єврокомісія, розробляючи торговельну політику ЄС, базується на досвіді, аналіз якого дозволяє з певною точністю розрахувати співвідношення внутрішнього і зовнішнього експорту ЄС: така динаміка має бути врахована при формуванні та імплементації торговельної політики ЄС, що дозволить у розрахунках і при укладанні відповідних торговельних угод на

поставку товарів забезпечити оптимальний режим функціонування ЄС і розвиток інтеграційного потенціалу на тому відрізку часу, для якого формується і реалізується політика.

ВИСНОВКИ

У дисертації подано теоретичне узагальнення і розв'язання науково-прикладної проблеми, що виявляється в обґрунтуванні концепції державного регулювання розвитку інтеграційного потенціалу України. Результати проведеного дослідження дозволяють зробити висновки, що характеризуються науковою новизною і мають теоретико-методологічне та науково-практичне значення.

1. Дослідження сутності та специфіки перебігу інтеграційних процесів дало змогу розкрити концептуальні засади розвитку інтеграційного потенціалу країни у світовому господарстві. Розвиток національних економік зумовлений їх вмінням адаптуватися до вимог сучасного глобального соціально-економічного простору, найважливішою особливістю якого є посилення МПП, інтернаціоналізації суспільного виробництва, що реалізується у прискоренні інтеграційних процесів. Первинними є процеси МПП та інтернаціоналізації, вторинними – процеси міжнародної економічної інтеграції. В основі всіх вищенаведених понять міститься поняття *національної держави*, де головним проявом процесу інтернаціоналізації і водночас його фундаментом є економічний обмін між країнами, в основі якого міститься МПП. Держава може запроваджувати як ліберальну, так і протекціоністську політику, зумовлюючи особливості реалізації її інтеграційного потенціалу. У сучасному постіндустріальному світі розвиток інтеграційного потенціалу держави визначається впровадженням нових технологічних укладів та ІКТ.

2. Найважливіша ознака держави – її суверенітет, незалежність у прийнятті рішень. Майбутнє народів залежатиме від того, як держави відстоюватимуть свій суверенітет, оскільки суверенітет – це інтереси народу, який створив державу задля захисту і просування своїх інтересів, подальшого розвитку всієї країни. Відповідальність за реалізацію державою інтересів народу не знімається з держави при передачі нею частини своїх функцій як догори, на над- чи міжнаціональний рівень, так і донизу, але при цьому залишається актуальною проблема, яким чином це може бути виконано.

3. Наразі держави використовують більше ресурсів для ефективного функціонування, в той час як роль держави, державного управління, державного регулювання, а поряд із ними і публічного управління, публічного адміністрування в ринкових економіках провідних країн світу модифікувалася, посилилася й розширилася; спостерігається зростання

значення в цьому процесі державно-публічно-громадських інститутів, стратегічного державно-приватного партнерства. У розвинених країнах помітно посилюється роль держави в управлінні економікою, що є характерним для США, КНР, країн ЄС. У тих країнах, які досягли постіндустріальної фази розвитку, значення і роль держави через ускладнення системних управлінських завдань дедалі зростає.

4. Україна починала своє самостійне існування за відсутності будь-яких боргових зобов'язань, які з часом стали для неї характерним явищем, про що свідчить динаміка валового зовнішнього боргу, розмір якого протягом 2006-2021 рр. збільшився у 2,38 раза (тренд: $y = 2811.1x + 90308$), у той час як розмір номінального ВВП – лише у 1,86 раза (тренд: $y = 823.65x + 135155$), що свідчить про необхідність покращання ситуації засобами фінансової політики у частині управління зовнішнім державним боргом.

5. Інтеграційний потенціал України потребує покращання засобами зовнішньоторговельної та регуляторної політик, що сприятиме зміцненню фінансового і технологічного суверенітету держави, розширенню відтворення всередині країни. Аналіз експортно-імпортних показників зовнішньої торгівлі продемонстрував, що навіть в рамках ПВЗВТ з ЄС: по-перше, питома вага експорту товарів України у загальному експорті товарів та послуг характеризується тенденцією до збільшення, в той час як сальдо торгівлі товарами України є негативним, а сальдо торгівлі послугами – позитивним; по-друге, основними експортними товарами є сировина та товари із низькою часткою доданої вартості на відміну від високотехнологічного імпорту, який має тенденцію до зростання; по-третє, частка сировини також зростає в усьому товарному експорті нашої держави; по-четверте, ціни на світових ринках на сировину схильні до високої волатильності, що ще більше підвищує рівень вразливості національної економіки під час світових геоекономічних зрушень, засвідчуючи високий рівень залежності надто відкритої національної економіки від впливу екзогенних чинників.

6. Обґрунтовано необхідність забезпечення розвитку інтеграційного потенціалу України шляхом модернізації аграрної, екологічної, соціальної політик. Аналіз динаміки обсягів та частки продукції сільського господарства України дає підстави стверджувати, що навіть після глобальної кризи і дотепер у сільськогосподарському виробництві спостерігаються негативні структурні зрушення, які впливають на реалізацію інтеграційного потенціалу України і засвідчують, що важливо зосередитися на задоволенні фундаментальних потреб свого населення, забезпечити продовольчий суверенітет України. *Спільна аграрна політика*

ЄС переглядається і змінюється задля того, щоб вирішувати нові проблеми суспільства – економічні, соціальні, а також сприяти вирішенню проблем збереження навколишнього середовища та зміни клімату.

7. У промисловості України процес деіндустріалізації продовжується. Питома вага імпорту товарів із значною часткою доданої вартості в усьому товарному імпорті України понад втричі перевищує питому вагу експорту цих товарів в усьому експорті України. Підвищення промислової та військової потужності держави вимагає модернізації індустріальної, науково-технічної, інноваційно-інвестиційної політик, зорієнтованих як на національно укорінений розвиток, так і на використання співробітництва для оптимізації умов ендогенного національного економічного розвитку, а не підпорядкування України інтеграційним процесам на світовому рівні.

8. У сучасній гіперглобалізованій світовій економічній системі країна, реалізуючи інтеграційний потенціал, може зазнавати збитків. Інтеграція може відігравати як стабілізуючу, так і дестабілізуючу роль в розвитку національної економіки, а відповідно й інтеграційні зв'язки можуть по-різному впливати на конкурентоспроможність економіки держави, її суверенітет. Інтеграційний потенціал України зазнав здебільшого кількісного, однак не якісного розвитку: економіка стала залежною від торгівлі сировиною на міжнародних ринках. Інтеграційні зв'язки України розвинулися, охопивши всі регіони світу.

9. Досліджено особливості реалізації інтеграційного потенціалу України у регіональному вимірі, яка здійснювалася шляхом укладання угод про ЗВТ. Перші кроки України у напрямі формування та зміцнення розвитку інтеграційного потенціалу здійснювалися шляхом підписання угод про ЗВТ з колишніми республіками СРСР, цей період розвитку інтеграційного потенціалу України характеризувався тим, що основними споживачами продукції і постачальниками необхідних товарів та послуг були країни ЄС та СНД: навіть після глобальної кризи 2008–2009 рр. важливу роль в реалізації інтеграційного потенціалу України відігравали обидва інтеграційні блоки. Перші укладені РТУ України переважно охоплюють товари, мають двосторонній характер, більшість з них потребують перегляду.

10. Зроблено порівняльний аналіз РТУ України та РТУ ЄС, розглянуто РТУ США. Торговельні угоди ЄС містять не лише Угоди про ЗВТ, але включають також Угоди про Митний союз – з Туреччиною, Андоррою, Сан-Марино. Проблема реалізації інтеграційного потенціалу України є похідною від набуття нею статусу повноправного члена ЄС, оскільки досягнення стану повноправного члена ЄС відкриває для України

можливість її включення до всіх тих угод, які уклав ЄС. Одночасно у разі вступу України до ЄС наслідком стає те, що всі угоди, укладені Україною до набуття статусу повноправного члена ЄС, із вступом до ЄС або набуватимуть статусу угод ЄС, або втрачатимуть юридичну силу. Однак до набуття статусу повноправного члена ЄС Україна може укласти інтеграційні угоди, керуючись власними амбіціями, де важливу роль відіграє посилення переговорної позиції і вміння обстоювати національний економічний інтерес.

Важливим для вирішення міжнародних питань, які відіграють ключову роль у нормальному функціонуванні національних економік є не лише рівень держав чи регіонів у системі світового господарства: трансрегіональний рівень є перспективним для здійснення сучасних аналітичних досліджень у галузі не лише глобальної, регіональної, але й національної динаміки.

11. З огляду на майбутнє членство України в ЄС, в основі стратегічного орієнтиру удосконалення використання інтеграційного потенціалу України мають бути політики ЄС, де одну із ключових відіграє торговельна, націлена як на внутрішній розвиток об'єднання, так і на посилення зовнішніх зв'язків. Досліджено специфіку торговельної інтеграції між Україною та ЄС.

Кількісно оцінено інтеграцію України з ЄС співвідношенням розміру зростання її товарообороту з країнами ЄС із розміром зростання її загального зовнішньоторговельного товарообороту. Протягом 2010-2021 рр. спостерігається тенденція до посилення інтеграційних зв'язків між Україною та ЄС в торгівлі товарами та послугами у порівнянні з періодом 2001–2009 рр.

В якісному аспекті інтеграційний потенціал України використовується неефективно: спостерігається тенденція до збільшення питомої ваги продукції із низькою часткою доданої вартості та сировини в усьому експорті України до країн ЄС, частка середньотехнологічних та високотехнологічних товарів у товарному імпорті з країн ЄС зростає. Ситуація вимагає запровадження мит і зборів на експорт сировини; проаналізовані товарні групи відзначаються ціновою, а не ціннісною конкурентоспроможністю на світових ринках, а отже перебувають під впливом кон'юнктурних коливань.

12. Здійснено аналіз динаміки експорту товарів до п'ятдесяти країн, які споживають понад 80% усього українського товарного експорту. Товарний експорт України характеризується тенденцією до збільшення протягом трьох досліджуваних періодів 2010-2015 рр., 2016-2021 рр., 2010-2021 рр. до таких партнерів – шість країн ЄС: Ірландія, Іспанія,

Нідерланди, Польща, Фінляндія, Франція; три країни Африки: Лівія, Марокко, Туніс; дев'ять держав Азії: Бангладеш, Ємен, Ізраїль, Ірак, Китай, Малайзія, Об'єднані Арабські Емірати, Пакистан, Японія.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у виданнях, індексованих міжнародними наукометричними базами Web of Science Core Collection та/або Scopus:

1. Sardak S., Radziyevska S., Us I. Ukraine's exports as a global challenge for its future. *CEUR Workshop Proceedings*. Vol. 2422, 2019, P. 84-99. [Міжнародна наукометрична база: **Scopus**]. (Особистий внесок: експортний потенціал України).
2. Sardak S., Radziyevska S., Prysiazhniuk Yu. Civilizational structure of regional integration organizations. *Przegląd Strategiczny*. Issue 12, 2019. P. 59-79. [Міжнародна наукометрична база: **Scopus**]. (Особистий внесок: цивілізаційний підхід).
3. Radziyevska S., Us I. Regionalization of the world as the key to sustainable future. *E3S Web of Conferences*. Vol. 166, 2020. [Міжнародна наукометрична база: **Scopus**]. (Особистий внесок: регіоналізація глобальної економіки).
4. Radziyevska S. State governance for Ukraine's growth and development: trade aspect. *Baltic Journal of Economic Studies*, 2023. Vol. 9 no. 1, P. 135–145. [Міжнародна наукометрична база: **Web of Science**].
5. Radziyevska S. Socio-economic development of Ukraine in the globalized world. *Baltic Journal of Economic Studies*, 2023. Vol. 9 no. 3, P. 167–178. [Міжнародна наукометрична база: **Web of Science**].
6. Kryvenko N., Radziyevska S., Us I. Ukraine in the global trade of agricultural products. *Baltic Journal of Economic Studies*, 2023, 9(4), P. 148-160. [Міжнародна наукометрична база: **Web of Science**]. (Особистий внесок: розвиток інтеграційного потенціалу засобами аграрної, екологічної, соціальної, торговельної політик).
7. Radziyevska S., Us I. (2023). The impact of security issues related to the war in Ukraine on world trade transformations. *Przegląd Strategiczny*. Issue 16, 2023. P. 89-101. [Міжнародна наукометрична база: **Scopus**]. (Особистий внесок: трансформація торговельних потоків).

Одноосібні монографії:

8. Радзієвська С.О. Регіоналізація і глобалізація: взаємозв'язки та перспективи безконфронтаційного розвитку. К.: “СІК ГРУП УКРАЇНА”, 2018. 376 с.
9. Радзієвська С.О. Глобалізація та регіоналізація у світовому господарстві. К.: ТОВ “ТРОПЕА”, 2020. 360 с.

Колективні монографії:

10. Радзієвська С.О. Роль Китаю у глобальному управлінні. *Україна –*

Китай – 25 років співробітництва: результати та перспективи. «Один пояс, один шлях»: монографія / наук. ред. О.М. Олійник. К.: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2018. С. 39–48.

11. Radziyevska S. The EU in the world economy. *Innovative scientific research: European development trends and regional aspect*. Collective monograph. 2nd ed. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2020. P. 240-261.

12. Radziyevska S. Transcontinental coalitions in the world economy. *Theoretical and practical aspects of the development of the European research area*. Collective monograph. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2020. P. 247-268.

13. Radziyevska S. Instruments of government regulation for fulfillment of Ukraine's integration potential. *The scientific paradigm in the context of technological development and social change*. Scientific monograph. Part 1. Riga, Latvia: "Baltija Publishing", 2023. P. 300-337.

Публікації у наукових фахових виданнях України:

14. Радзієвська С.О. Формування зони вільної торгівлі як фактор підвищення конкурентоспроможності України в умовах необхідності зменшення зовнішнього боргу, структурної перебудови економіки і збільшення державного бюджету. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Вип.104 (Ч. II), 2012. С. 142–151.

15. Радзієвська С.О. Україна і вплив світової фінансової кризи на можливі напрями розвитку ЄС. *Формування ринкових відносин в Україні*. Вип. 11(138), 2012. С. 39–44.

16. Радзієвська С.О. Управління інтеграційними процесами та багатополярність у світовій економіці. *Зб. наук. пр. ДЕТУТ. Серія «Економіка і управління»*. Вип. 27, 2014. С. 254–267.

17. Радзієвська С.О. Глобальні економічні процеси: можливості кількісної оцінки та роль криз. *Зб. наук. пр. ДЕТУТ. Серія «Економіка і управління»*. Вип. 28, 2014. С. 238–244.

18. Радзієвська С.О. Формування системи управління глобальною економікою. *Зб. наук. пр. ДЕТУТ. Серія «Економіка і управління»*. 2014. Вип. 30. С. 245–254.

19. Radziyevska S. Global economy and globalization. *Зб. наук. пр. ДЕТУТ. Серія «Економіка і управління»*. Вип. 31, 2015. С. 277–286.

20. Радзієвська С.О. Співвідношення неолібералізму, глобалізації і фінансiалiзацiї: сутнiсть i основна суперечнiсть. *Зб. наук. пр. ДЕТУТ. Серія «Економіка і управління»*. Вип. 35, 2016. С. 278–290.

21. Радзієвська С.О. Світ і Україна: технологічні аспекти розвитку. *Зб. наук. пр. ДЕТУТ. Серія «Економіка і управління»*. Вип. 35, 2016. С. 291–302.

22. Радзієвська С.О. Зовнішньоторговельні зв'язки України з країнами ЄС на початку ХХІ ст. *Зб. наук. пр. ДЕТУТ. Серія «Економіка і управління»*. Вип. 37, 2016. С. 238–254.

23. Радзієвська С.О. Глобалізація як об'єктивно-суб'єктивний процес. *Зб.*

наук. пр. ДЕТУТ. Серія «Економіка і управління». Вип. 39, 2017. С. 261–271.

24. Радзієвська С.О. Політекономія глобального економічного циклу. *Зб. наук. пр. ДЕТУТ. Серія «Економіка і управління»*. Вип. 40, 2017. С. 245–257.

25. Радзієвська С.О. Регіональні процеси у глобальній економіці. *Зб. наук. пр. ДЕТУТ. Серія «Економіка і управління»*. Вип. 40, 2017. С. 258–269.

26. Радзієвська С.О. Посилення ролі держави в управлінні економікою як шлях забезпечення економічного прориву. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2018. № 9(208). С. 37–49.

27. Румянцев А.П., Радзієвська С.О. Трансформація структурної взаємозалежності глобалізації та регіоналізації у світовому господарстві. *Стратегія розвитку України*, Т.1, 2020. С.81–88.

28. Радзієвська С.О. Державне регулювання розвитку інтеграційного потенціалу України. *Актуальні проблеми економіки*. Вип. 4 (262), 2023. С.105–116.

29. Радзієвська С.О. Державне регулювання розвитку інтеграційних зв'язків України з Великою Британією. *Економіка та суспільство*. Вип. 47, 2023. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-93>

30. Радзієвська С.О. Вплив угоди про зону вільної торгівлі з Державою Ізраїль на розвиток інтеграційного потенціалу України. *Причорноморські економічні студії*. Вип. 80, 2023. С. 47–54.

31. Радзієвська С.О. Експорт послуг до Великої Британії в контексті реалізації інтеграційного потенціалу України. *Вісник Одеського національного університету*. Серія: Економіка. Том 28. Вип. 2 (96), 2023. С.20-24.

32. Радзієвська С.О. Перспективи розширення угоди про зону вільної торгівлі з Державою Ізраїль на сферу послуг. *Актуальні проблеми економіки*. Вип. 5 (263), 2023. С.24-33.

33. Радзієвська С.О. Інтеграційні зв'язки між Україною та Канадою в контексті угоди про ЗВТ. *Вчені записки Таврійського національного університету ім.В.І.Вернадського*. Серія: Економіка і управління. Том 34 (73). №1, 2023. С.15-22.

34. Радзієвська С.О. Регулювання торгівлі послугами України з Канадою в контексті розширення угоди про ЗВТ. *Таврійський науковий вісник*. Серія: Економіка. Вип.16, 2023. С.85-92.

35. Радзієвська С.О. Індустріальна складова торгівлі товарами України з країнами ЄС в умовах функціонування ПВЗВТ. *Підприємництво та інновації*. Вип. 28, 2023. С.22-29.

36. Радзієвська С.О. Агроекологічна складова зовнішньоторговельних зв'язків України з країнами ЄС в умовах ПВЗВТ. *Вісник Сумського національного аграрного університету*. Вип. 3 (95), 2023. С.10-20.

37. Радзієвська С.О. Торгівля послугами України з країнами ЄС в умовах функціонування ПВЗВТ. *Управління змінами та інновації*. Вип.7, 2023. С.33-39.

Публікації в іноземних виданнях та наукових виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз:

38. Donaj Ł., Us I., Radziyevska S. Grain issue in relations between Ukraine and the EU. *Rocznik Integracji Europejskiej*. Nr.17, 2023. P.143-152. (Особистий внесок: експорт агропромислової продукції).
39. Радзієвська С.О. Глобальні економічні процеси та Україна. *Міжнародна економічна політика*. №24, 2014. С. 80–104.
40. Радзієвська С.О. Цивілізаційна специфіка глобальних економічних процесів. *Економіст*. №11, листопад 2014. С. 27–34.
41. Радзієвська С.О. Вплив глобалізації на трансформацію зовнішньоторговельних зв'язків України. *Економіст*. №5, 2016. С. 23–29.
42. Радзієвська С.О. Глобальна криза, фінансіалізація та технологічний розвиток. *Міжнародна економічна політика*. №24, 2016. С. 126–157.
43. Радзієвська С.О., Ус І.В., Покришка Д.С. Глобальні доміанти розвитку Китаю. *Міжнародна економічна політика*. №26, 2017. С. 137–168. (Особистий внесок: позиції КНР у глобальній економіці, “Один пояс, один шлях”).
44. Radziyevska S.O. Regionalization and transnationalization in the formation of the global economy. *Молодий вчений*. №7(47) липень 2017. С. 454–458.
45. Сардак С.Е., Радзієвська С.О. Перспективи України в процесах регіоналізації та глобалізації. *Вісник КНУ імені Тараса Шевченка*. №5(200), 2018. С. 41–50. (Особистий внесок: аналіз зовнішньоторговельних зв'язків України).
46. Радзієвська С.О. Регіональні об'єднання в глобальній економіці. *Міжнародна економічна політика*. № 2(29), 2018. С. 109–135.
47. Радзієвська С.О. Системно-синергетичний підхід у дослідженні структурної взаємозалежності глобалізації та регіоналізації. *Молодий вчений*. №10 (74) жовтень 2019. С. 326–330.
48. Radziyevska S. Current issues of regional economic integration: USMCA, EU and ASEAN. *Journal of Global Economy Review*. №9, 2019. P. 106-110.
49. Радзієвська С.О. Механізм структурної взаємозалежності глобалізації та регіоналізації в регіональних інтеграційних об'єднаннях. *Молодий вчений*. №5 (81), травень 2020. С. 16–20.
50. Радзієвська С.О. Регіоналізація світової економіки як суперечливий шлях її трансформації у глобальну економіку. *Молодий вчений*. №6 (106), 2022, С. 118-126.
51. Радзієвська С.О. Трансформація національної держави і державного управління в умовах загострення суперечностей глобалізації та локалізації: протиріччя й очікування. *Молодий вчений*. №12(112) грудень 2022. С. 108–116.
52. Радзієвська С.О. Система публічного управління України в умовах поглиблення світових інтеграційних процесів. *Grail of science*. № 25. 2023.

«*Globalization of scientific knowledge: international cooperation and integration of sciences*». Р. 76-89.

53. Радзієвська С.О. Модернізація торговельної політики України в контексті ефективної реалізації інтеграційного потенціалу держави. *Grail of science*. № 31. 2023. «*Open science nowadays: main mission, trends and instruments, path and its development*». Р. 75-86.

Матеріали наукових та науково-практичних конференцій:

54. Радзієвська С.О. Економіка України в контексті глобальних тенденцій розвитку світу. *IX Міжн. наук.-пр. конф.*: «Проблеми економіки та управління на залізничному транспорті. ЕКУЗТ 2014». К.: ДЕДУТ, 2014. С. 137–140.

55. Радзієвська С.О. Суперечності та дуалізм сучасного етапу глобалізації. *X Ювілейна міжн. наук.-практ. конф.*: «Проблеми економіки та управління на залізничному транспорті». К.: ДЕДУТ, 2015. С. 126–128.

56. Радзієвська С.О. Класифікація моделей державного управління. *XI Міжн. наук.-практ. інтернет-конф.* «Проблеми економіки та управління на залізничному транспорті. ЕКУЗТ 2016». К.: ДЕДУТ, 2016. С. 99–101.

57. Радзієвська С.О. Збільшення експорту продукції і запозичення передового досвіду управління економікою – основна задача участі України в інтеграційних процесах. *XVIII Міжн. наук.-практ. конф.*: «Сучасні МЕН: драйвери успіху та виклики розвитку». Дніпро, 2018. С.146–149.

58. Радзієвська С.О. Трансконтинентальні процеси в АТР. *Зб. тез доповідей наук.-метод. конф. ДУІТ*. Ч. 1. 26–29 березня 2018 р. К.: ДУІТ, 2018. С. 205–208.

59. Радзієвська С.О. Національна держава та глобальні трансформації. «*Цивілізаційні засади трансформаційних процесів на пострадянському просторі*». К.: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2018. С. 49-56.

60. Радзієвська С.О. Інтеграційні процеси у сучасній світовій економіці: теорія, методологія, особливості перебігу. *Зб. тез наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і викладачів ДУІТ*. К., 2019. С. 243-245.

61. Radziyevska S. Ukraine's Trade of Goods with the EU on the Eve of the Fourth Industrial Revolution. «*Association Agreement with the EU as a Resilience Tool for Ukrainian Economy*». (Nov. 25-26, 2021). Taras Shevchenko National University of Kyiv, 2022. Vol.1. P.96-99.

62. Radziyevska S. Government regulation of the integration processes development: Ukraine and the world. «*Fundamental shifts in geo-economic systems of the world: int. collection of scientific works*» / «Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine» (20-21 December 2022). Kyiv, 2023. P. 203-206.

63. Радзієвська С.О. Державне регулювання зовнішньоторговельних зв'язків України на регіональному рівні в глобальному просторі. *The 1st*

Int. conf. «European scientific congress» (February 20-22, 2023). Barca Academy Publishing, Madrid, Spain. 2023. P.435-442.

Навчальні посібники, конспекти лекцій:

64. Радзієвська С.О. Глобальна економіка: конспект лекцій для студентів економічних напрямів підготовки усіх форм навчання. К.: “СІК ГРУП УКРАЇНА”, 2015. 344 с.

65. Радзієвська С.О. Глобальна економіка: навчально-методичний посібник для студентів економічних напрямів підготовки усіх форм навчання. К.: «СІК ГРУП УКРАЇНА», 2017. 368 с.

АНОТАЦІЯ

Радзієвська С.О. Державне регулювання розвитку інтеграційного потенціалу України. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 — Економіка та управління національним господарством. — ВНЗ «Національна академія управління», м. Київ, 2024.

У дисертаційній роботі розкрито концептуальні засади розвитку інтеграційного потенціалу країни у світовому господарстві, поглиблено теоретико-методологічні основи та розроблено практичні рекомендації, спрямовані на підвищення ефективності державного регулювання розвитку інтеграційного потенціалу України з метою його повноцінної реалізації в умовах наближення до ЄС. Розкрито сутність поняття державного регулювання розвитку інтеграційного потенціалу України. Проаналізовано особливості реалізації інтеграційного потенціалу України у відносинах з Канадою, Сполученим Королівством, Ізраїлем, здійснено всебічний аналіз торговельної інтеграції між Україною та ЄС.

Ключові слова: інтеграційні процеси, інтеграційний потенціал держави, державне регулювання, державна політика, національне господарство, суверенітет, міжнародна торгівля, соціально-економічний розвиток, регіональна та трансрегіональна інтеграція, торговельні угоди, європейська інтеграція, відновлення України.

ABSTRACT

Radziyevska S. State Regulation of the Development of Ukraine's Integration Potential. – Manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Sciences in Economics, specialty 08.00.03 — Economics and Management of the National Economy. — National Academy of Management, Kyiv, 2024.

The dissertation reveals the conceptual foundations for the development of the state's integration potential into the world economy; it deepens

the theoretical and methodological foundations of state regulation of the implementation of the country's integration potential, as well as provides practical recommendations aimed at more effective state regulation for the full realization of Ukraine's integration potential.

The first chapter of the research focuses on the influence of the international division of labour, the internationalization of social production and the influence of the transformation of statehood on the formation of integration processes and the features of their course. The study determines the impact of technological progress on the fulfillment of the country's integration potential and emphasizes the growing role of the state in this process. Technological changes resulting from the introduction of information and communication technologies, breakthroughs in science and technology are considered as key factors in strengthening integration processes. The author highlights the significance of the civilizational-cultural factor and reveals the contradictions in the integration processes progression at the present stage of the world economy development. It is underlined that the powerful reindustrialization of Ukraine is necessary for the functioning of the national economic system in the post-industrial globalized world.

In the second chapter of the dissertation, using the dialectical method and system-synergetic approach, combined with an analysis of the conclusions made by Ukrainian and foreign scientists in their works on the importance of strong state/public governance and state regulation, it has been proven that the role of the state in market economies of the leading countries has been modified, strengthened, expanded. The author defines and substantiates the essence of the concept of state regulation of the development of Ukraine's integration potential, which is considered as a process of state influence on the course of integration processes in order to improve socio-economic development at the national level through fully fledged economic potential of Ukraine in the context of the implementation of the Association Agreement between Ukraine and the European Union.

State regulation of the development of Ukraine's integration potential involves the formulation and timely implementation of an almost complete set of complementary policies at the national level: for example, industrial, fiscal, monetary, investment, integration, foreign trade, transport, educational, health, demographic, etc., which will ensure the comprehensive sovereignty of the state. Progress will take place when macroeconomic, technological, foreign trade and other indicators are achieved that improve living standard of citizens. The transformation of the system of public governance and state regulation of the development Ukraine's integration potential on the path to the EU is also analysed.

In the third chapter of the study the prerequisites for the emergence and development of Ukraine's integration potential are clarified. The consequences of the country's participation in neoliberal globalization are analysed, as well as

the need to strengthen the role of the state in its economic mechanism. The quantitative and qualitative aspects of the implementation of Ukraine's integration potential within the framework of the Deep and Comprehensive Free Trade Agreement (DCFTA) with the EU have been studied in order to improve the current situation through the formation and implementation of public policy in the context of European integration of the national economy.

The fourth chapter reveals practical aspects of the formation of regional integration organizations and offers a comprehensive view of strengthening sovereignty in the processes of regional economic integration. The results of an in-depth study of the fulfilment of Ukraine's integration potential in trade relations with Canada, Great Britain and Israel as key integration partners with which free trade agreements exist are presented. Trade agreements of Ukraine and those of the EU are compared; U.S. trade agreements are considered in the context of further prospects for realizing the integration potential of Ukraine at the transregional level of the world economy.

A comprehensive analysis of trade integration between Ukraine and the EU within the framework of DCFTA is made in the fifth chapter. A comparative analysis of the dynamics of the main socio-economic indicators of Ukraine on its way to the EU is given, which allows to conclude that some progress has been achieved over the period 2016–2021 as compared to 2010–2015.

The study suggests focusing, on the one hand, on the restructuring of the national economy, restoring production potential through technological modernization, where special attention is paid to the development of domestic production and consumption through the introduction of the system of taxes and subsidies for the purpose of proper state stimulation of the formation and management of the national technological value-added chains based primarily on the use of scientific and technological potential of Ukraine; on the other hand, on the diversification of international trade in the context of the post-war economic recovery of Ukraine, where the emphasis is made on protecting national interests by means of tariff and non-tariff measures, and promoting the export of value-competitive goods rather than price-competitive ones, thereby improving, above all, the financial and technological sovereignty of Ukraine. It is recommended to make foreign trade activities more oriented towards services and goods based on science and technology. The essence of the EU trade policy is analysed, and the mechanism for developing the integration potential of the EU is shown in order to reveal the integration potential of Ukraine in the process of implementing the Association Agreement.

Key words: integration processes, country's integration potential, state regulation, state policy, national economy, sovereignty, international trade, socio-economic development, regional and transregional integration, trade agreements, European integration, reconstruction of Ukraine.